

Grund til at glædes over, at den er fremkommet. Paa mange Punkter bringer den nyt Stof, og de vigtigste Hovedpunkter af Centraladministrationens Udvikling er nu indgaaende belyst. Stadig savnes dog den sammenhængende og ligeligt gennemførte Skildring af Centraladministrationens Historie. *Kr. Petersen.*

Af *Bidrag til den Store Nordiske Krigs Historie*, udgivne ved Generalstaben, udkom 7. Bind 1922, udarbejdet af Generallojtnant Dr. phil. A. P. Tuxen, for Søkrigshistoriens Vedkommende med Bistand af Kommandør With-Seidelin. Det omfatter Aaret 1715 og de første Maaneder af 1716 og skildrer Kampen om Sverigs endnu bevarede Besiddelser syd for Østersøen, navnlig Rygens, Stralsunds og Wismars Erobring.

Karl XII's Tilbagekomst fra Tyrkiet Efteraaret 1714 strammede atter de slappede Baand, der forbandt de Allierede. Navnlig Danmark, Preussen og Hannover (England), hvilke alle havde nye Landerhvervelser at hævde, og Sachsen-Polen, der haabede at kunne faa Del i det sidste Bytte, satte efterhaanden deres Hære i Bevægelse, medens Russerne først efter Stralsunds og Rygens Fald naaede frem. Brændpunktet i Begivenhederne blev Stralsund, hvor Svenskekongen havde taget Ophold for herfra at lede Kampen mod de Allierede; thi for Hævdelsen af Sverigs Stormagtsstilling var det absolut nødvendigt at have et Brohoved i Nordtyskland.

For begge Parter var Beherskelsen af den vestlige Del af Østersøen af stor Betydning, og navnlig var for Sverig den kraftige Hævdelse af det bevarede Omraade saagodtsom ganske afhængig af Muligheden for Tilførsler fra Hjemlandet af Personel, Materiel og Proviant m. m. For Danmark var det af Betydning ad Søvejen at skaffe Belejringsmateriel frem, ligesom det blev Danmark, der i Hovedsagen maatte sørge for Tilvejebringelsen og Sammendragningen af Fartøjer o. l. til Brug ved Landgangsforetagender. Et nøje Samarbejde mellem Hær og Flaade var for begge Parter absolut nødvendigt. For Udviklingen, Gangen i dette gør Forfatteren overalt fortræffeligt Rede og skildrer de ret alvorlige Søkampe ved Colberger Heide i April 1715 og ved Jasmund i August, efter hvilken sidste Kamp begge Hovedflaader søgte Havn. I de krogede Farvande mellem Rygen og Fastlandet opererede imidlertid den som Sømand og Søkriger lige fortræffelige Chr. Thomesen Sehested med en Flotille af mindre Skibe; og trods mange Vanskeligheder lykkedes det ham at gøre sig til Herre over dem og derved at muliggøre det betydningsfulde Landgangsforetagende, der førte til Rygens Erobring i November

efter Landsætningen og Kampen ved Stresow. Besiddelsen af Øen var en absolut Betingelse for et afgørende Angreb paa Stralsund.

I Juni 1715 havde den danske Hær sammen med et lille preussisk Korps indesluttet Wismar, og i Juli samledes endelig en dansk-preussisk-sachsisk Hær foran Stralsund, hvor Frederik IV og Friedrich Wilhelm I personlig førte Overbefalingen over deres Hære, medens Kong August, der i dette Felttog ikke optraadte som »Krigsførende«, forblev hjemme. Fra alle Sider skød Belejrerne sig nu tættere og tættere ind imod den vanskeligt angribelige Fæstning, der angrebes og forsvaredes haardnakket og med megen Dygtighed. Ved Midten af December var Belejningsarbejderne drevet saa langt ind og fremmet saa vidt, at en Hovedstorm kunde forberedes. Der indledtes Kapitulationsforhandlinger, der hurtig endte med, at Fæstningen overgaves; men forinden var Kong Karl gaaet ombord i en lille Skude, og det lykkedes ham at komme over til Skaane. Efter Stralsunds Indtagelse afmarscherede de preussiske og sachsiske Tropper, og Danmark overtog Besiddelsen af den nordlige Del af Forpommern og Rygen. Preussen havde allerede tidligere sikret sig den sydlige Del af Landet, medens Sachserne maatte nøjes med Æren, efter at de paa baade ærlig og uærlig Vis havde søgt at tilrive sig en Part.

Foruden en klar, overskuelig og udtømmende Fremstilling af de krigerske Begivenheder til Lands og til Søs giver Forfatteren ogsaa i dette Afsnit Oversigt over den politiske Udvikling, navnlig af de to kongelige Feltherrers Samarbejde og af det meget vanskelige Forhold til Kong August, der gennem sin Overgeneral paa Stedet, Wackerbarth, haardnakket arbejdede paa at faa overladt Svensk-pommern og Rygen og ved alle Midler søgte at drage Friedrich Wilhelm over paa sin Side. Frederik IV, der ligesom Preusserkongen opholdt sig foran Stralsund under hele Belejringen, forstod heldigvis med megen Klogskab parret med Fasthed og Værdighed at vinde og vedligeholde Tillid hos og Venskab med sin vanskelige Kollega. Med Interesse følger man den livlige og højst anskuelige Fremstilling af Samværet mellem de to Fyrster, der kun paa eet Omraade havde ens Interesse, nemlig i Omsorgen for deres Lands Velfærd, men iøvrigt var saa forskellige i Sind og Skind, som to Mennesker kan være. Navnlig maa det jævnlig have været svært for den lidet robuste og i Spise og Drik maadeholdne Frederik IV at fæste sammen med Friedrich Wilhelm.

Skønt et lille hannoveransk Hjelpekorps stødte til Indeslutningskorpset ved Wismar, trak Belejringen i Langdrag, og ved

Nytaairstid 1716 lykkedes det Svenskerne fra Søsiden at kaste Forstærkninger og Forsyninger ind i Fæstningen; men efter Stralsunds Fald toges der med Kraft fat paa Belejringen, og i April maatte ogsaa denne Fæstning overgive sig. Hermed var Sverigs sidste Holdepunkt syd for Østersøen faldet.

Forfatteren udtaler i Indledningen, at hidtil har kun den Del af Felttoget 1715, der vedrører Søkrigshistorien, været behandlet i den nordiske Litteratur, og dette skønt Begivenhederne paa Søen var det underordnede. At dette er rigtigt, at Kendskabet til Begivenhederne omkring og foran Stralsund og i det Hele til Krigsbegivenhederne dette Aar hidtil var meget begrænset og selv i de udførligere historiske Fremstillinger nærmest kun anekdotemæssigt og delvis fejlagtigt, erfarer man hurtigt gennem dette Arbejde. Dette finder tildels sin naturlige Forklaring i, at om end det hjemlige Kildemateriale ikke er helt ringe, er det dog ret tilfældigt og spredt, og som Følge af Kongens Nærværelse paa Hovedkrigsskuepladsen er der ikke udfærdiget saadanne udførlige Beretninger til ham, som ellers afgaves af Generalerne m. fl. At krigshistorisk Interesserede tidligere har skønnet, at en grundig, dokumenteret Fremstilling af Frederik IV's Krigshistorie var ønskelig, ses af de betydelige Forarbejder, som H. O. v. Scheel udførte til sin »Krigens Skueplads«, der jo skulde være Indledningen til den Store Nordiske Krigs Historie. Derimod har Forfatteren kunnet drage megen Nytte af en betydelig Mængde samtidigt og paalideligt, trykt og utrykt Kildemateriale i fremmede Arkiver og Biblioteker, hvilket nærmere angives i Indledningen.

Anmelderen kan ganske slutte sig til den Ros, som Anmeldere af de tidligere Afsnit har udtalt i Historisk Tidsskrift, og maa yderligere fremhæve det elegante, let læselige og ofte meget fornøjelige Sprog, der helt igennem udmærker Arbejdet. Som særligt fortrinlige i Henseende til plastisk Anskuelighed i al deres Kortfattethed skal nævnes Beskrivelserne af de to Fæstninger og deres Omegn, bygget paa Studier i Marken.

Med Tilfredsstillelse bemærker man, at Forfatteren med al Grund kan fremhæve de danske Troppers fortrinlige Ydelser i de forskellige Kampe og i saa Henseende kan henvise til den Anerkendelse, som baade Preusserkongen og den mod de Danske ikke særlig venligt stemte sachsiske Overgeneral ydede dem. Det gode Indtryk, som Friedrich Wilhelm havde faaet af den danske Hær, holdt sig i hans Levetid og blev senere ikke uden Betydning i politisk Henseende. Ikke blot i Søkrigen deltog de norskfødte Officerer og Matroser med stor Bravur, men de 3 norske Regimenter, der i 1713 var ført ned til Danmark, hævdede sig ogsaa

særdeles godt i Felttoget. Et Antal ved Generalstaben smukt reproducerede Kort over Dele af Krigsskuepladsen ledsager Værket.
K. C. Rockstroh.

A a g e F r i i s: *Den danske Regering og Nordslesvigs Genforening med Danmark.* I. 1864—68. Kbhvn. 1921. — *Det nordslesvigske Spørgsmaal 1864—1879. Aktstykker og Breve til Belysning af den danske Regerings Politik.* I. 1864—1868. Kbhvn. 1921. — *Danmark ved Krigsudbrudet Juli—August 1870.* Kbhvn. 1923.

Professor A a g e F r i i s har ved Udgivelsen af disse tre Bind ydet et særdeles værdifuldt Bidrag til dansk Historie i Tiden efter 1864, et Afsnit af vor Historieskrivning, der ellers har været i høj Grad forsømt.

De to første Værker hører sammen. Det ene Bind er Aktstykker, udgivne for Udenrigsministeriet. Hovedmængden deraf er officielle Dokumenter, men ind mellem disse har Forfatteren føjet talrige meget oplysende Breve, som det er lykkedes ham at fremdrage fra Privatarbiver; særlig Interesse knytter sig her til P. Vedels Privatpapirer, der ofte giver Besked om betydningsfulde Overvejelser, om hvilke de officielle Papirer saa nogenlunde tier. Det andet Bind er en Redegørelse for Begivenhederne fra 1864 til 1868. Den er i første Række bygget paa Aktstykkerne. Men ved Siden deraf er meget andet Stof inddraget. Forfatteren har gennemgaaet Dokumenter om disse Spørgsmaal i udenlandske Arkiver, i Stockholm, Wien og Paris. Derimod har man i Berlin afslaaet at give Adgang til Arkiverne med den Begrundelse, at man selv agter at offentliggøre de paagældende Aktstykker. En betydningsfuld Kilde har desuden været Kriegers Dagbøger, og endelig har Uddrag af Statsraadsprotokollerne været til Raadighed for Forfatteren.

Værkets Emne er skarpt begrænset; det gælder *Regeringens* Behandling af Spørgsmaalet, ikke Stemningen i Befolkningen, ikke Begivenhederne i Nordslesvig. I Aktstykkerne er medtaget adskilligt, der giver Besked om indre Politik, navnlig om Grev Frijs' Syn paa denne; men dette er ikke draget ind i den historiske Redegørelse. Fremstillingen samler sig i høj Grad om de to Mænd, der det meste af Tiden, for den enes Vedkommende hele Tiden, havde Ledelsen i Udenrigsministeriet, P. Vedel og Grev Frijs; og den er præget af megen Beundring for dem begge.

Først fastslaar Forfatteren, at allerede fra Efteraaret 1864 gled for Udenrigsministeriet baade Ejderpolitiken og Helstatspolitiken bort. Maalet blev fra nu af det, som 56 Aar senere naaedes: Genforeningen med Nordslesvig i det Omfang, en Folkeafstemning